

UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE
Fakulta tělesné výchovy a sportu

Oftalmopedie a surdopedie

studijní opora pro kombinovanou formu studia (Mgr.)

Tělesná výchova a sport zdravotně postižených

Mgr. et Mgr. Alena Lejčarová, Ph.D.

Praha 2009

Anotace:

Předmět se zabývá vybranými tématy z oblasti oftalmopedie a surdopedie, prohlubuje znalosti posluchačů z oblasti platné legislativy vztahující se k osobám se smyslovým postižením, hlouběji proniká do problematiky zejména péče, výchovy a vzdělávání těchto jedinců.

Tematický plán prezenčního studia **povinný předmět 2/1 Z, ZK**

1. Dítě se zrakovým postižením v předškolním věku. Raná péče.
2. Způsoby ovlivňování nežádoucího dopadu zrakového postižení na osobnost se zrakovým postižením. Zraková stimulace a hygiena. Kompenzace zrakového vnímání a vliv na rozvoj kognitivních schopností.
3. Současné trendy v intervenci pro podporu osob se zrakovým postižením. Citová a sexuální výchova. Tyfloandragogika. Intervence poskytovaná dospělým a později osleplým. Profesionální příprava a pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením.
4. Využití výpočetní techniky ve vzdělávání jedinců se zrakovým postižením. Komunikace osob se zrakovým postižením, technické a optické pomůcky pro čtení a psaní. Přístup k informacím.
5. Teorie edukace osob se zrakovým postižením.
6. Prostorová orientace a samostatný pohyb osob se zrakovým postižením, architektonické bariéry, úpravy prostředí.
7. Identita a autonomie, akceptace postižení a kvalita života lidí se zrakovým postižením. Specifika přístupu majoritní společnosti k osobám se zrakovým postižením. Zájmové a volnočasové aktivity nevidomých a slabozrakých. Tyflografika, haptestetika.
8. Řeč, hlas, artikulace jedinců se sluchovým postižením. Ontogeneze řeči, stadia vývoje řeči u jedinců se sluchovým postižením, přípravné období a vlastní vývoj řeči u dítěte se sluchovým postižením ve slyšící a neslyšící rodině.
9. Psychomotorický vývoj dítěte se sluchovým postižením. Prognóza vývoje dítěte se sluchovým postižením. Logopedická péče u jedinců se sluchovým postižením - sluchová výchova, vyvozování hlásek, rozvoj lexikální a gramatické stránky řeči, globální čtení.
10. Český jazyk v komunikaci neslyšících, úprava textu pro osoby se sluchovým postižením, využití nových médií a internetu v komunikaci neslyšících. Vibrotaktilní a elektrotaktilní pomůcky. Signalizace pro neslyšící a nedoslýchavé. Komplexní signalizační systémy. Indukční smyčka. Otevřené a skryté titulky v televizním vysílání. Dálková komunikace osob se sluchovým postižením.
11. Individuální sluchová protetika, přístroje a pomůcky pro individuální logopedickou péči a sluchovou výchovu, kompenzační pomůcky a jejich význam. Kochleární implantát, metodika práce se sluchadly a kochleárním implantátem. Sluchadla individuální a skupinová.
12. Teorie edukace osob se sluchovým postižením. Systém, organizace vyučování, vzdělávací programy, učební plány, komunikační strategie ve vyučovacím procesu. Čtení a psaní sluchově postižených.

13. Legislativní opatření vztahující se ke vzdělávání osob se sluchovým postižením, zákon o znakové řeči, možnosti využívání tlumočení do znakového jazyka.
14. Komunita neslyšících, organizace sluchově postižených, zájmové organizace a rodičovská sdružení pro sluchově postižené. Volnočasové aktivity, socializace a pracovní uplatnění jedinců se sluchovým postižením. Problematika sociální a pracovní integrace.

(bez seminářů)

Požadavky pro uzavření předmětu

zápočet (100% docházka na semináře, vypracování 1 odborného referátu, písemný test)
zkouška (ústní)

Doporučená literatura:

1. BYTEŠNÍKOVÁ, I., HORÁKOVÁ, R., KLENKOVÁ, J. Logopedie & surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007.
2. BALUNOVÁ, K., HEŘMÁNKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.
3. BAREŠOVÁ, J., HRUBÝ, J. Didaktické a technické pomůcky pro sluchově postižené v MŠ a ZŠ. Praha: Septima, 1999.
4. HUDÁKOVÁ, A. (Ed.). Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005.
5. JESENSKÝ, J. Hmatové vnímání informací s pomocí tyflografiky. Praha: SPN, 1988.
6. KEBLOVÁ, A. Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky ZŠ. Praha: Septima, 1999.
7. KRAHULCOVÁ, B. Komunikace sluchově postižených. Praha: Karolinum, 2001.
8. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007.
9. WIENER, P. Prostorová orientace zrakově postižených. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS, 2006.
10. LUDÍKOVÁ, L. Tyflopédie III. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991.
11. RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L., aj. Speciální pedagogika. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.
12. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004.
13. VÍTKOVÁ, M. (Ed.) Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení. Brno: Paido, 1999.

Tématický plán pro kombinované studium povinný předmět 10 h Z, ZK

V rámci 5 dvouhodinových konzultací pro kombinované studium budou odpřednášena následující témata:

1. Současné trendy v intervenci pro podporu osob se zrakovým postižením. Citová a sexuální výchova. Tyfloandragogika. Intervence poskytovaná dospělým a později osleplým. Profesionální příprava a pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením.
2. Teorie edukace osob se zrakovým postižením.
3. Identita a autonomie, akceptace postižení a kvalita života lidí se zrakovým postižením. Specifika přístupu majoritní společnosti k osobám se zrakovým postižením. Zájmové a volnočasové aktivity nevidomých a slabozrakých. Tyflografika, haptetika.
4. Řeč, hlas, artikulace jedinců se sluchovým postižením. Ontogeneze řeči, stadia vývoje řeči u jedinců se sluchovým postižením, přípravné období a vlastní vývoj řeči u dítěte se sluchovým postižením ve slyšící a neslyšící rodině.
5. Psychomotorický vývoj dítěte se sluchovým postižením. Prognóza vývoje dítěte se sluchovým postižením. Logopedická péče u jedinců se sluchovým postižením - sluchová výchova, vyvozování hlásek, rozvoj lexikální a gramatické stránky řeči, globální čtení.

Písemný test pro zápočet (zápočtové období), vypracování 1 odborného referátu, ústní zkouška

Samostudium:

Návody:

U každé kapitoly určené k samostudiu jsou uvedeny **literární zdroje**. Ke kontrole studia jsou u každého úseku uvedeny **ÚKOLY PRO STUDENTY**, vyžadující stručné odpovědi na zadané otázky.

V případě nejasností je možné konzultovat problém s vyučujícím pomocí e-mailu či se přihlásit elektronicky na individuální kontaktní konzultaci v konzultačních hodinách.

OFTALMOPEDIE

1. Dítě se zrakovým postižením v předškolním věku. Raná péče.

Předškolní zařízení pro děti se zrakovým postižením. Předškolní výchova dítěte se zrakovým postižením. Rodina dítěte se zrakovým postižením. Raná péče.

Literární zdroje:

BALUNOVÁ, K., HEŘMÁNKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. *Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.
HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

Klíčová slova: včasná intervence, předškolní výchova dítěte se zrakovým postižením, rodina dítěte se zrakovým postižením, mateřské školy pro děti se zrakovým postižením

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Vysvětlete pojem senzomotorická deprivace v souvislosti se zrakovým postižením.
2. Porovnejte běžnou mateřskou školu s mateřskou školou určenou pro předškolní výchovu dětí se zrakovým postižením (z hlediska výchovného, sociálního, psychologického).
3. Jaké fáze se popisují u situace, kdy rodiče zjistí, že jejich dítě má těžkou zrakovou vadu?
4. Jaký je hlavní úkol předškolní výchovy dítěte se zrakovým postižením?
5. Jaké jsou výhody a nevýhody rané péče?

2. Dopad zrakového postižení na osobnost jedince se zrakovým postižením. Zraková stimulace a hygiena. Kompenzace zrakového vnímání.

Způsoby ovlivňování nežádoucího dopadu zrakového postižení na osobnost se zrakovým postižením. Zraková stimulace a hygiena. Kompenzace zrakového vnímání a vliv na rozvoj kognitivních schopností.

Literární zdroje:

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
ŠTRÉBLOVÁ, M. *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. Pedagogická fakulta, 2002.
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.

Klíčová slova: zraková stimulace, zraková hygiena, kompenzační činitele zrakového vnímání, dopad zrakového postižení na osobnost jedince

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Jak ovlivňuje zraková vada socializaci dítěte?
2. Co je cílem zrakové stimulace?
3. Popište etapy zrakové stimulace u dítěte se zrakovým postižením.
4. Vytvářením jakých podmínek lze kompenzovat částečnou ztrátu zraku?
5. Jaké zásady zrakové hygieny musíme dodržovat u žáků se zrakovým postižením?

3. Využití výpočetní techniky ve vzdělávání jedinců se zrakovým postižením. Komunikace osob se zrakovým postižením.

Využití výpočetní techniky ve vzdělávání jedinců se zrakovým postižením. Komunikace osob se zrakovým postižením, technické a optické pomůcky pro čtení a psaní. Přístup k informacím.

Literární zdroje:

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
KEBLOVÁ, A. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky ZŠ*. Praha: Septima, 1999.

Klíčová slova: *technické pomůcky pro osoby se zrakovým postižením, komunikace osob se zrakovým postižením, optické pomůcky pro čtení, optické pomůcky pro psaní*

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Jaké tři hlavní oblasti života člověka ovlivňuje vážnější poškození nebo ztráta zraku? Jaký to má vliv na získávání informací?
2. Co je to Turmon?
3. Jaké moderní elektronické pomůcky lze využít při vzdělávání žáků se zrakovým postižením?
4. Jaké zásady platí pro kontakt s nevidomým?
5. Jaké jsou výhody a nevýhody čtecích zařízení pro osoby se zrakovým postižením?

4. Prostorová orientace a samostatný pohyb osob se zrakovým postižením.

Prostorová orientace a samostatný pohyb osob se zrakovým postižením, architektonické bariéry, úpravy prostředí.

Literární zdroje:

WIENER, P. *Prostorová orientace zrakově postižených*. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS, 2006.

Klíčová slova: prostorová orientace osob se zrakovým postižením, technika dlouhé hole, zásady výchovy prostorové orientace, příprava instruktorů prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Do jakých dvou základních oblastí lze rozdělit prvky prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených?
2. Jaké jsou hlavní funkce slepecké hole?
3. Vyjmenujte hlavní zásady výchovy prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených?
4. Popište hlavní zásady správné chůze s vidícím průvodcem.
5. V čem spočívá rozdíl mezi orientačními body a orientačními znaky?

SURDOPEDIE

5. Český jazyk v komunikaci neslyšících. Vibrotaktilní a elektrotaktilní pomůcky. Signalizace pro neslyšící a nedoslýchavé.

Český jazyk v komunikaci neslyšících, úprava textu pro osoby se sluchovým postižením, využití nových médií a internetu v komunikaci neslyšících. Vibrotaktilní a elektrotaktilní pomůcky. Signalizace pro neslyšící a nedoslýchavé. Komplexní signalizační systémy. Indukční smyčka. Otevřené a skryté titulky v televizním vysílání. Dálková komunikace osob se sluchovým postižením.

Literární zdroje:

BAREŠOVÁ, J., HRUBÝ, J. *Didaktické a technické pomůcky pro sluchově postižené v MŠ a ZŠ*. Praha: Septima, 1999.

HUDÁKOVÁ, A. (Ed.). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2001.

Klíčová slova: komunikace osob se sluchovým postižením, signalizace pro sluchově postižené, vibrotaktilní pomůcky, elektrotaktilní pomůcky

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Vysvětlíte rozdíl mezi znakovanou češtinou a českým znakovým jazykem.
2. Jaký problém mají neslyšící lidé se čtením a psaním?
3. Uveďte příklad technických pomůcek protetických, kompenzačních, rehabilitačních a reedukačních.
4. Co to jsou sálové indukční smyčky?
5. K čemu slouží teletext a skryté titulky v televizi?

6. Sluchová protetika. Kompenzační pomůcky pro individuální logopedickou péči a sluchovou výchovu.

Individuální sluchová protetika, přístroje a pomůcky pro individuální logopedickou péči a sluchovou výchovu, kompenzační pomůcky a jejich význam. Kochleární implantát, metodika práce se sluchadly a kochleárním implantátem. Sluchadla individuální a skupinová.

Literární zdroje:

BAREŠOVÁ, J., HRUBÝ, J. *Didaktické a technické pomůcky pro sluchově postižené v MŠ a ZŠ*. Praha: Septima, 1999.

Klíčová slova: kompenzační pomůcky, kochleární implantát, sluchadla individuální, sluchadla skupinová

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Jak se sluchadla dělí podle tvaru?
2. Na jakém principu pracují FM pojítka?
3. Popište části kochleárního implantátu.
4. Jaká kritéria musí splňovat kandidát na kochleární implantaci? .
5. Co hovoří v neprospěch kochleárních implantací u prelingválně neslyšících dětí?

7. Edukace osob se sluchovým postižením.

Teorie edukace osob se sluchovým postižením. Systém, organizace vyučování, vzdělávací programy, učební plány, komunikační strategie ve vyučovacím procesu. Čtení a psaní sluchově postižených.

Literární zdroje:

BYTEŠNÍKOVÁ, I., HORÁKOVÁ, R., KLENKOVÁ, J. *Logopedie & surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007.

HUDÁKOVÁ, A. (Ed.). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005.

Klíčová slova: surdopedické zásady, řečová výchova, orální model výchovy, bilingvální vzdělávání

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Vyjmenujte alespoň pět speciálněpedagogických surdopedických zásad.
2. Jaké jsou pomocné metody při rozvíjení řeči dítěte se sluchovým postižením?

3. Jaká jsou základní pravidla odezírání při vyučování dítěte se sluchovým postižením?
4. Jaký je vliv rodiny na učení se číst u dítěte se sluchovým postižením?
5. Na co klade důraz bilingválním přístupem ke vzdělávání dětí se sluchovým postižením?

8. Legislativní podpora při edukaci jedinců se sluchovým postižením.

Legislativní opatření vztahující se ke vzdělávání osob se sluchovým postižením, zákon o znakové řeči, možnosti využívání tlumočení do znakového jazyka.

Literární zdroje:

Legislativní dokumenty: školský zákon č. 561/2004, vyhláška č. 73/2005 Sb., zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka

Klíčová slova: zákon o znakové řeči, tlumočnicka znakové řeči, legislativa

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Jaké možnosti vzdělávání existují pro jedince se sluchovým postižením v mladším školním věku? Jaká forma se má upřednostňovat?
2. Definujte pojem tlumočení.
3. Jak zákon o znakové řeči definuje český znakový jazyk?
4. Jaké jsou základní povinnosti tlumočnicka znakového jazyka?
5. V jakém případě má tlumočnicka právo odmítnout výkon své profese?

9. „Neslyšící“. Sociální integrace Neslyšících.

Komunita neslyšících, organizace sluchově postižených, zájmové organizace a rodičovská sdružení pro sluchově postižené. Volnočasové aktivity, socializace a pracovní uplatnění jedinců se sluchovým postižením. Problematika sociální a pracovní integrace.

Literární zdroje:

HUDÁKOVÁ, A. (Ed.). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005.

Klíčová slova: komunita Neslyšících, svépomocné skupiny, pracovní uplatnění osob se sluchovým postižením, socializace osob se sluchovým postižením

ÚKOLY PRO STUDENTY: Zodpovězte si kontrolní otázky:

1. Kdo jsou „Neslyšící“ s velkým N?
2. Uveďte některá specifika kultury Neslyšících.
3. Vyjmenujte základní pravidla při komunikaci s Neslyšícími.
4. Vyjmenujte pět organizací, které se nějakým způsobem věnují jedincům se sluchovým postižením.
5. Jaké pracovní aktivity nejsou vhodné pro jedince se sluchovým postižením?

© UK FTVS v Praze